

YAHYA KEMAL'İN MÜTAREKE VE MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDEKİ KONUMUYLA İLGİLİ YENİ BİLGİLER

NOVITIOUS INFORMATION RELATED TO YAHYA KEMAL'S POSITION IN THE EPOCH OF ARMISTICE AND NATIONAL STRUGGLE

Fırat KARAGÜLLE*

ÖZET

Yahya Kemal'in Mütareke ve Millî Mücadele'deki konumu bazı çalışmalara konu olmuş, bu çalışmalarda, başta öğrencisi Ahmet Hamdi Tanpınar'ın anlattıkları olmak üzere muhtelif makaleler kaynak alınmıştır. Kuşkusuz bu kaynaklar, onun bu dönemdeki durumunu anlatır hüviyettir. Bununla beraber Yahya Kemal'in Mütareke İstanbul'unda özellikle gençler üzerindeki olumlu etkisini dile getiren sadece Tanpınar olmamıştır. Dönemin yakın bir şahidi olan *İkdam* başyazarı Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 27 Mart 1921 tarihinde Yahya Kemal hakkında yazdığı bir yazıda onun bu dönemdeki konumunu Tanpınar'dan çok daha önce tespit ederek düşüncelerini kamuoyuyla paylaşmıştır. Çalışmamızın önemli bir kısmını bu yazı teşkil etmektedir. Bundan başka, Yahya Kemal'in Millî Mücadele günlerinde gerçekleştirdiği Bulgaristan seyahatine yönelik o günlerin gazetesinde yer bulan bir haber, bu yazıya konu bir diğer başlıktır.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, Yahya Kemal, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Darülfünun, Bulgaristan Seyahati

ABSTRACT

Several studies have been related to Yahya Kemal's Position in the Epoch of Armistice and National Struggle. Initially, his student Ahmet Hamdi Tanpınar's views and different reviews have been taken as valid sources. Absolutely, these sources are distinctive for Yahya Kemal's position in this epoch. Although, there has not been only Ahmet Hamdi Tanpınar has been declared to positive effect on youth of Yahya Kemal. One of the close attestant of this epoch Yakup Kadri Karaosmanoğlu who was *İkdam* editor typed about Yahya Kemal's position and shared it with public opinion on 27 March 1921 before Ahmet Hamdi Tanpınar. This article is an important place of our study. Furthermore, the published a news about Yahya Kemal's Bulgaria journey at the National Struggle days that is the other significant topic of this article.

Key Words: National Struggle, Yahya Kemal, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Darülfünun, Bulgaria Travel

GİRİŞ

Yahya Kemal biyografisine katkı sağlayacağı düşünülen bu makalenin içeriğini, Mütareke döneminin gazetelerinde köşe yazısı ve kısa bir haber olarak neşredilmiş eski harfli iki metnin değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Bunlardan birincisi, Yakup Kadri tarafından kaleme alınan “Bir İçtima Münasebetiyle” başlıklı yazıdır. Diğer metin ise Yahya Kemal'in Bulgaristan seyahatine ilişkin dönem basımına yansımış kısa bir haberdir.

Yakın tarihimizde, I. Dünya Savaşı sonrası Mütarekeyle gelen işgal günlerinin karamsarlık üreten ortamında düşünce ve eylemleriyle toplumdaki ümitsizlik havasını dağıtmayı var oluşlarına mihver yapmış devrin pek çok aydını ve siyaset adamı kurtuluş yolunda, geniş halk kesimlerinin ümit kaynağı olmuştur. Bunu imkânlar nispetinde gerçekleştirmiş yazarlardan birisi de Yahya Kemal'dir.¹ Yahya Kemal'in Mütareke ve Millî Mücadele'deki konumunu sorgulayan pek çok çalışmaya kaynak, sonradan *Eğil Dağlar* kitabının içeriğini oluşturan gazete yazıları ve o günlerde şairin yakınında bulunan kimi isimlerin naklettikleri olmuştur.² Bunlar elbette kendisinin, süreçteki rolünü anlamada fikir vericidir. Meselâ Tanpınar'ın, Mütareke İstanbul'unda, Yahya Kemal'in özellikle gençler üzerindeki olumlu etkisinden bahsi çokça dile getirilmiştir. Ancak dönemin yakın bir şahidi olan *İkdam* başyazarı Yakup Kadri'nin, şairin bu dönemdeki esaslı konumuna dair tespiti Tanpınar'dan çok daha önce, II. İnönü Savaşının başlangıç günlerinde kamuoyuyla paylaşmıştır.

Yakup Kadri, Mütareke sonrası sansür ortamının sınırlı imkânları içinde kaleme aldığı yazılarında İstanbul'dan Anadolu'nun sesi olmaya, millî şuuru uyandırmaya ve İstanbul halkının bozulan moralini düzeltmeye çalışmış³; bu çizgide, kendisini geleceğe dair ümitli kılan gelişmeleri toplumla paylaşmıştır. 27 Mart 1337 (1921) tarihli *İkdam*'da neşredilen, “Bir İçtimâ Münasebetiyle” başlıklı yazısı da bu bağlamdadır. Yazının içeriği, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Talebe Derneği tarafından “Yahya Kemal şerefine” tertiplenmiş bir törene mahsustur. Gençlerin tertipledeği toplantı 25 Mart 1921 tarihinde Matbuat Cemiyetinin salonunda gerçekleştirilmiştir. *Dergâh* dergisinin ilk sayısı, “İstanbul'un On Beş Günü” başlıklı sütundan bu müsamerayı, o günlerde şu ifadelerle haber yapmıştır:

“Geçen cuma günü Darülfünun Edebiyat Şubesi talebesi tarafından kıymetli müderrisleri Yahya Kemal Beyin şerefine Matbuat Cemiyeti salonunda bir müsamere tertip edilmişti. Müsamerede Yahya Kemal Beyi çok seven bütün talebesiyle Yakup Kadri, İsmail Hakkı, Ahmet Haşim, İhsan Beyler davetli olarak bulunuyorlardı. Büyük bir samimiyetle başlayan bu toplanma nihayetine kadar aynı samimiyet ve aynı hararetle söylenen sözlerin ve okunan şiirlerin ahengi arasında devam etti ve yine o suretle nihayet bularak ayrılanların kalbinde latif ve unutulmaz bir hatıra hâlinde yer tuttu.”⁴

Törenin davetlilerinden Yakup Kadri'nin iki gün sonraki yazısı, konusunu bu müsamereden alacaktır. Yazıdan amaç, savaşın yol açtığı umutsuzluk ortamında geniş kesimlerin direnç kaynaklarından birini izhardır. Bu kaynak, düşünceleriyle

¹ Yahya Kemal'in *Eğil Dağlar*'daki yazıları buna ispatır. Yazıları, savaş günlerinde Mustafa Kemal tarafından da ilgiyle takip edilmiş, saklanan yazılar sonradan Gazi'yle bir sohbet kendisine gösterilmiştir. Sermet Sami Uysal, *Yahya Kemal'le Sohbetler*, Kitap Yay., İstanbul, 1959, s.64. Ayrıca şairin, Mütareke ve Millî Mücadele karşısındaki tavrı ve yeri konusunda bilgi için bkz. Necat Birinci, “Yahya Kemal'in Yazılarında Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal Paşa”, *Edebiyatımız Üzerine İncelemeler*, İst., Kitabevi Yay., 2000, s.201-224; Ali Şükrü Çoruk, “Mütareke ve Millî Mücadele'de Yahya Kemal”, *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası V*, Yahya Kemal Ens. Neşr., İst., 2008, 633-639.

² Öğrencilerinden Ahmet Hamdi Tanpınar (A. H. Tanpınar, *Yahya Kemal*, 5.bs., İst 2005, s.23, 32) ve Halil Vedat Fıratlı (Sermet Sami Uysal, *Her Yönüyle Yahya Kemal*, Toroslu Kitaplığı, İst,2004, s.61); basından arkadaşı Cemalettin Saraçoğlu (C. Saraçoğlu, “Gazeteci ve Siyasi Yazar Yahya Kemal”, *20.Asır*, İst., 5 Aralık 1958,s.17,25) bu isimlerdendir.

³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Vatan Yolunda*, 5.bs., İletişim, İstanbul 1986, s.49-50, 66.

⁴ “İki Müsamere-İstanbul'un On Beş Günü”, *Dergâh*, no: 1, 15 Nisan 1337 (1921), s. 16. Ayrıca Âlim Kahraman, bu toplantıya ilişkin bir davetiyeyi çalışmasında yayımlamıştır. Âlim Kahraman, *Büyük Göçmen Kuş-Yahya Kemal Beyatlı*, Büyüyenay Yay., İstanbul 2013, s.239.

Yahya Kemal'dir. Yazar törende vuku bulan etkinliğe dair aktaracaklarını, gençlerinden birisinin Yahya Kemal'e iltifat içeren bir şiiri okumasıyla sınırlamış; daha ziyade törene katılanların kendisinde uyandırdığı hissiyatı ve düşünceleri paylaşmıştır. Bu cümleden, yazarın nazarında gençler olgun ve müdrük tavırlar içindedir. Çizilen tabloya bakılırsa Darülfünunlu gençler, derûnî ve sessiz neşeleri, ahenktar hareketleriyle Yahya Kemal'in şiir ve yazılarında peşinde olduğu kolektif ruh ve şuurun birer yaşayan tezahürüdürler. Bu durum Yakup Kadri'yi karamsarlıktan uzaklaştırıp, bütün ruhuyla gençlere karışmış, her türlü kaygıdan azade bir atmosfere sokar. Yazar, "bu olgun ve reşid gençli[ği]" yaratan âmilleri kendi kendine sorgular. Gençlerin kalplerindeki iyilik aşkı, doğruluk iştiağı; vatan yolunda çekilen ıstıraplar makûl çerçevede ulaştığı cevaplardır. Bütün bunların yanında Yahya Kemal'in varlığı ise ayrıca bir âmil olarak sıralanır. Yahya Kemal, "memleketin en mühlik bir deminde dünyaya gelmiş ve barut, kan, duman kokuları içinde yetişmiş bu nes[il]" için diğer ders hocaları gibi sadece bilgi aktaran bir öğretici değildir. Onlara, hür ve yaratıcı düşünme yetisi kazandıran, hayata yönelik bir istikâmet veren, sadece akıllarına değil gönüllerine seslenen mürşittir. Böylelikle taraflar arasındaki ilişkinin kuvveti ve saflığı, tasavvuf epistemolojisinden ödünçle mürşit-mürit bağlamında verilir. Yazarı bu yönde düşündüren, gençlerin büyük bir muhabbet, vecd ve inanç içinde Yahya Kemal'e teslim oluş hâlleridir.

Yakup Kadri'nin sorguladığı bir diğer husus, gençler nezdinde Yahya Kemal'in çağdaşlarından ayrı böyle bir mevkii nasıl kazandığıdır. Buna cevap şairin hayat karşısındaki tavrına yani "dünyayı yüksek, hususî ve mefkûrevî bir nokta-i nazardan görmek, daimi bir vecd içinde yaşamak, fikrî hayat ile âdi hayatı birbirine karıştırmak, her geçici dakikadan yeni ve müstakar bir heyecan çıkarmak kabiliyetleri ve bu kabiliyetlere inzıam eden harikulade bir hars kuvveti"ne hamledilir. Şerefine tören tertiplenmesi dahi ona ilginin başlı başına bir nişanesiyken gençlerin, şair karşısındaki cezbe tutulmuş hâlleri, Yahya Kemal'in lider rolüne vurgu yapar. Yakup Kadri, bu tarzdaki ilişkilerin bizdeki enderliğini bir eksiklik sayar. Bunu, benzer durumların Batı'da yaygın olduğunu söylemesinden ve intibalarını aktarmada ilahi bir cezbe bağlamında açıkladığı Victor Hugo ile muhipleri arasındaki ilişkiyi emsal olarak kullanmasından anlarız.

Yahya Kemal'in devrine etkisinin kuvvetini ve derinliğini böylece anlatan Yakup Kadri'ye bu davet, gençlerle Yahya Kemal arasındaki sağlıklı bağı görme fırsatını vermiştir. Kendisi sadece estetik yönden gençlerin terbiyesinde değil; aynı zamanda onların toplumsal olana duyarlı olmalarında ve ortak bir bilinçle hareket etmelerinde merkezî bir role sahiptir. Bu yöndeki hissiyatını ve düşüncelerini, bir yazıyla daha geniş kesimlerle paylaşır. Bunun yanında yazı, memleketin içinde bulunduğu kötü günlerde yazarının topluma manevi güç ve iyimserlik aşılmasına da vesile olmuştur.

Son olarak şunu belirtmek gerekir Yakup Kadri'de bu düşüncelerin oluşumunu, sadece katıldığı bir müsameredeki izlenimlere dayandırmak elbette doğru olmaz. Zira biliyoruz ki bir dönemi yakın dostluk seviyesinde geçen, kimi

zaman kırgınlıkların, kızgınlıkların yaşandığı ilişkiler içinde⁵ Yakup Kadri, Yahya Kemal'i yakından tanıma, onu çevresi içinde gözlemleme fırsatı bulmuş ve yukarıda belirtilen değerlendirmelerine bütün bu yaşananlar kaynaklık etmiştir. Devam eden süreçte Yahya Kemal ile ilgili değerlendirmelerini bu yazıyla sınırlamayacak, yine gündeme getirecektir.⁶

Bulgaristan Seyahati

Yahya Kemal'in daha ilk başlardan itibaren Milli Mücadele'ye inancı ve desteği yazılarıyla ortada bulunsa ve yine yukarıda bahsettiğimiz Yakup Kadri gibi bu süreçte önemli rol almış muteber isimlerin tanıklıkları söz konusu olsa da kendisine, Milli Mücadele'den kaçma suçlaması getirilebilmiştir. Buna vesile olarak Bulgaristan seyahati kullanılmıştır.

1912'de Paris'ten İstanbul'a dönen Yahya Kemal sonraki yurt dışı seyahatini, Milli Mücadele günlerinde Bulgaristan'a yapmıştır.⁷ Bu seyahat, matbuat ve edebiyat muhitlerinde birbirini nakzeden söylentileri üretmiştir. Şair, seyahate çıkış sebebi olarak hastalığı veçhile kaplıca tedavisini açıklasa dahi kimi seyahati, Yahya Kemal'in Anadolu'daki kötü gidişattan duyduğu korku ve kaygıya bağlamış, kimi işgal sonrası İstanbul'daki millici kesimlerin Malta'ya sürülmeleri hadisesinin yarattığı tedirginliğin devamında kaçışa yormuş, kimisi de vatanın müdafaası için Ankara bağlantılı gizli bir görevle ilişkilendirmiştir. Bugün geline nokta, seyahate ilişkin bu farklı değerlendirmelerin yol açtığı müphemlikler hâlâ tam anlamıyla sonlanmamıştır.

Burada, seyahat üzerine bugüne kadar dikkatlerden kaçmış bir belgeyi ortaya koyacak ve özellikle bu seyahatten hareketle Milli Mücadele'deki tavrıyla alâkalı Yahya Kemal'e bir kesimden yöneltilen "korkak" ithamlarının isabetli olup olmadığını sorgulayacağız. Ancak buna geçmeden, bu seyahate ilişkin şimdiye kadar bilinenlerden bahsetmek gerekir. Bulgaristan'ın değişik bölgelerine uzanan seyahat 1921 yılında gerçekleşmiş ve yaklaşık iki ay sürmüştür. Yahya Kemal, yolculuğun süresi ve güzergâhıyla ilgili hatıralarında iki ay süren bu seyahate Çar Ferdinand vapuruyla çıktığını, bir gece Burgaz'da kaldıktan sonra Sofya'ya geçtiğini ve aynı senenin sonbaharında Filibe-Burgaz duraklarından sonra İstanbul'a, geldiği vapurla döndüğü bilgisini verir.⁸

Şairin sonbaharda tekrar İstanbul'a dönmesi, seyahatin başlangıcının da yaz ayları olduğunu göstermektedir. Ayrıca *Dergâh* mecmuasının 15 Nisan 1337 (1921)'deki ilk sayısından itibaren fasılasız neşrettiği yazılarının, 5 Temmuz 1337 tarihli 6. sayıdan, 5 Teşrinisâni 1337 tarihli 14. sayıya kadar yer almaması bu

⁵ Yahya Kemal ile Yakup Kadri'nin -kimi dönem bozulan- ilişkileri için bkz. Beşir Ayvazoğlu, *Yahya Kemal-Eve Dönen Adam*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2008, s.142-145. Ayrıca bkz. Yahya Kemal, *Siyasî ve Edebi Portreler*, YKY, İstanbul 2006, s.40-41; Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, 3. bs., İletişim Yay., İst. 2003, s.68-69.

⁶ Örneğin bu yazıdan yaklaşık 9 ay sonra Ruşen Eşref'e verdiği röportajında onu "millî cûşîsi tespit ve tayin eden" bir üstat olarak sadece büyük bir şair değil, bir büyük mürşid olarak niteler. Ruşen Eşref, "Anadolu'da Yakup Kadri Bey'le Mülakat", sayı 17, *Dergâh*, 20 Kanunuevvel 1337 (1921), s.65-68.

⁷ Yahya Kemal'in seyahatleriyle ilgili bilgi için bkz. Yahya Kemal, *Çocukluğum Gençliğim Siyasî ve Edebi Hatıralarım*, 4 bs., İstanbul Fethih Cemiyeti Yay., İstanbul 1999, s.85-87. Ayrıca şairin seyahatlerine ilişkin daha geniş değerlendirmeler konusunda bkz. Kâzım Yetiş, *Yahya Kemal Hayatı I*, İstanbul Fethih Cemiyeti, İstanbul 2006.

⁸ a.g.e., s.86.

seyahatin yaz aylarında gerçekleştiğini gösterir bir başka husustur.⁹ Ancak buna rağmen eldeki bilgilere bakarak, seyahatin başlangıcı ve bitişine gün/ay kesinliğinde bir tarih vermek mümkün değildir.

Yahya Kemal'in Bulgaristan gezisine dair doğrudan anlattıkları, yolculuk intibalarını ve tahassüslerini içeren iki yazı¹⁰ ve hatıralarında geçen yukarıda bahsettiğimiz bölümden ibarettir. Bunun dışında, kendisiyle sohbetler gerçekleştiren Nihad Sami Banarlı'nın tavassutuyla bilinenler vardır. Banarlı tarafından aktarılan sohbet notlarında söz bu konuya geldiğinde Yahya Kemal, seyahate neden çıktığı ve nerelerde kaldığı hususunda bilgiler verir. Şöyle ki:

"Bu sene hastalandım. Sofya'ya gittim. Bir iki gece Bulgarya Otelinde kaldım. Sonra İspilandit Otelinin arka kısmında, banyolara bir nazır odada iki ay kadar ikamet ettim. Banki Kaplıcalarına gündüz gidip geliyordum; dönerken Filibe'de ismini unuttuğum maruf otelde caddeye nazır sözde en iyi odası olan odada kaldım."¹¹

Seyahate çıkışı hastalığa hamleden ve burada geçen bütün zamanı sadece kaplıca tedavisiyle sınırlayan sözler, kaynağı Yahya Kemal'e dayandırılacak tek açıklamadır. İlerleyen yıllarda, şairle bir dönem yolları kesişmiş isimlerin bu seyahate ilişkin kamuoyuyla paylaştığı bilgiler ve yorumlar olacaktır.¹² Buna göre evvelâ, Yahya Kemal'in vefatı münasebetiyle M. Necmettin Deliorman tarafından kaleme alınan bir yazıda konu gündeme getirilir. Deliorman isminin önemi, Yahya Kemal'in Sofya'da tanıştığı ve kendisine gezi boyunca arkadaşlık eden gazetecilerden biri olmasından gelmektedir. Onunla geçirdiği Bulgaristan günlerinden bahsettiği *Her Gün*'deki yazısında, şairin orada bulunmasını Ankara'dan aldığı bir vazifeye yormuştur. Bunu şöyle izah eder. Milli Mücadele sırasında Ankara'nın planı, hem yeni bir cephe tehlikesi potansiyelindeki Bulgar düşmanlığını önlemek hem de Bulgarların işbirliğiyle Yunan topraklarına sızıp çete faaliyetleri yürüterek bir kısım Yunan askerini orada meşgul edip Anadolu'ya geçmelerini engellemektir. Bu süreçte Yahya Kemal'in vazifesi, Ankara'dan gönderilen Cevat Abbas Bey'in, Bulgar başvekili İstanbulski ile görüşmesine zemin hazırlamaktır. Yazar, bu teşebbüslerin netice verdiğini, temaslar doğrultusunda Ankara'ya gelen Bulgar mebuslarıyla yapılan anlaşma gereği Bulgaristan'a geçen Fuat Balkan'ın faaliyetleri sonucu Yunan askerî birliklerine zarar verildiğini belirtmiştir.¹³

⁹ Bu süre zarfında, Yahya Kemal'in *Dergâh*'ta yazıları yer almamış; mecmuanın ilk sayfasında Falih Rıfki'nin yazıları neşredilmiştir. Seyahatin yaz aylarında olduğunu gösteren bir başka bilgi, Yahya Kemal'in Bulgaristan'da tanıştığı gazetecilerden M. Necmettin Deliorman'ın seyahate ilişkin anekdotlarıdır. Ayrıca bu yazımıza konu olan, *Vakit* gazetesinde yayımlanmış haberin tarihi de Eylül ayıdır.

¹⁰ Bu yazılardan "Balkan'a Seyahat" *Dergâh*'ta (5 Teşrinisani 1337 [1921], no: 14 s.1), "Bulgaristan Tahassüsü" ise *Tevhid-i Efkar*'da (28 Mart 1338 [1922], no:288-3316, s.3) yayımlanmıştır.

¹¹ Nihad Sami Banarlı, *Yahya Kemal'in Hatıraları*, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı Yayınları 2, İstanbul, 1960, s.139.

¹² Bunlardan birisi de Cemalettin Saraçoğlu'na aittir. Yahya Kemal'in vefatı münasebetiyle Cemalettin Saraçoğlu'nun naklettiği bir hatıradaki, İstanbul hükümetini eleştirdiği *İleri*'deki bir isimsiz yazıdan sonra şairin Sofya'ya gittiği bir duyum şeklinde söylenir. Ancak yazarın, 1920 tarihinde geçtiğini bahsettiği hadise ile Yahya Kemal'in 1921'de çıktığı Sofya seyahati tevafuk etmez. Dolayısıyla yazarın, bir kesinlik içinde vermediği bu bilginin bir yanlış ürünü olduğu açıktır. İlgili yazı için bkz. Cemalettin Saraçoğlu, "Gazeteci ve Siyasi Yazar Yahya Kemal", 20. *Asır*, İstanbul, 5 Aralık 1958, s.17, 25.

¹³ Hadise, onun tarafından şöyle nakledilir: "İngilizler, İstanbul'daki mebuslarından bir kısmını Malta'ya sürgüne gönderdi. Bu sırada Yahya Kemal, bir fırsatını bulup kaçarak Sofya'ya geldi. Sofya'daki hayatı boş geçmedi. Derhal Ankara'yla irtibata geçti. Atatürk'ün yaveri Cevat Abbas Bey'in Sofya'ya gelip İstanbulski ile görüşmesine zemin hazırladı. Mustafa Kemal, bu temasla Bulgarlardan gelecek tehlikeyi önlemeyi düşündü. Ayrıca 8 kişilik Bulgar mebusu hayvan tüccarı ksvesi altında

M. Necmettin Deliorman bu sözlerine -aynı kesinlikte olmamakla birlikte- yaklaşık 14 yıl sonra *Türk Edebiyatı*'nda neşrettiği bir başka yazısında da yer vermiştir.¹⁴ Anlattıklarında geçen, Mustafa Kemal'in direktifiyle Cevat Abbas Bey'in Bulgaristan'a gidişi, Fuat Balkan'ın Bulgaristan'a geçişi¹⁵ tarihsel olgulardır. Fakat bu seyahati yazısına konu eden Âlim Kahraman, Yahya Kemal'in oraya gidiş tarihinin, Cevat Abbas Bey'in Sofya'dan ayrılacağı günlere rast geldiğini tespit etmiş ve onun gelişine zemin hazırlama gibi bir vazifesi olamayacağını belirtmiştir. Dolayısıyla Deliorman'ın, hadiselerin kronolojisinde yanlış olduğunu, yakın zamanlı olayları karıştırdığını ileri sürmüştür.¹⁶ Bu tespitler doğrudur; ancak Deliorman'ın bu yanlışından bütün anlattıklarına yanlış ve önemsiz nazariyesiyle bakmamak gerekir. Zira sadece Deliorman'ın anlattıklarında değil; Yahya Kemal'in seyahate dair yazılarında -Başvekil İstanbulski'nin meclisteki konuşmasına gitme gibi- Bulgaristan'daki siyasî gelişmelerle yakından ilgili olduğu görülür.

Bu seyahate ilişkin bir başka açıklama ise bir vakit Yahya Kemal'le yakın arkadaşlık etmiş Falih Rıfki Atay'ındır. 2 Mayıs 1965 tarihli *Dünya* gazetesinde yayımlanan yazıda, Yahya Kemal ile Nâzım Hikmet mukayesesini yapan yazar, yazının bir bölümünde konuya yer vermiş ve seyahati şair açısından menfi bir çerçevede görmüştür. Şöyle ki Falih Rıfki yazısında, Yahya Kemal ve Darülfünûn gençlerinin Bursa'da Mustafa Kemal'i ziyarete gittiğinden bahseder. Zafer sonrası kutlama amaçlı bu ziyarete kendisi de katılmıştır. Buluşma esnasında Yahya Kemal'in, Atatürk'le selamlaşma faslında yere kapanıp Atatürk'ün ayağını öptüğü iddiasını ortaya atar. Küçümsediği bu davranışın nedeni olarak ise "Acaba Anadolu'ya gitmek üzere kendisine yollanan para ile Eskişehir bozgunu üzerine paniğe uğrayarak, Bulgaristan'a gitmiş olduğunu unutturmak için mi idi?"¹⁷ ithamını dillendirir. Yani Yahya Kemal'in Bulgaristan seyahatinin gerekçesini korku psikolojisiyle kaçmak şeklinde açıklar. Falih Rıfki'nin bahsettiği Eskişehir bozgunu 1921'in 10-24 Temmuz günleri arasında cereyan etmiştir. Bu zaman, Yahya Kemal'in seyahat günleriyle tevafukluk gösterir. Yine aydınların Anadolu'ya çağırılması hadisesi, Yakup Kadri tarafından da dillendirilmiştir.¹⁸ Ancak bütün bunlar, Falih Rıfki'nin ithamlarına mutlak doğruluk hükmü kazandırmaz. Zira Mütareke günleri İstanbul'unda kalıp Milli Mücadele'yi desteklemek Anadolu'ya geçmekten az tehlikeli değildir. Dolayısıyla İstanbul'un baskıcı şartlarında Anadolu'nun ihtiyaç duyduğu manevî

İnebolu yoluyla Ankara'ya gelir ve bir anlaşma yapılır. Bu anlaşma mucibince Fuat Balkan Bulgaristan'a geçer. Rodop bölgesinde, Türk ve Bulgarlardan oluşan gruplarla Yunan tarafına sarkarlar. İskeçe'deki Yunan garnizonunu vururlar. İki Yunan fırkasını orada mesgul ederek Anadolu'ya sevkini önlerler." M. Necmettin Deliorman, "Büyük Şairin Arkasından", *Her Gün*, 14 Kasım 1958, s.2.

¹⁴ Bu yazısında, Yahya Kemal'in seyahat gerekçesi için "İstanbul, düşman işgali altında idi. İstanbul'da bunalımdan mı, yoksa Ankara'dan verilen gizli bir vazife icabı mı bilmiyorum, Yahya Kemal 1921 yılında Sofya'da bir müddet kalmıştı. ... Herhalde Sofya'da boş durmuyor ve Türk milleti yararına gizli bazı siyasi işler görüyordu." diye yazmıştır. M. Necmettin Deliorman, "Büyük Şair Yahya Kemal Sofya'da", *Türk Edebiyatı*, Temmuz 1972, s.16-19.

¹⁵ Konuyla ilgili Bilal Şimşir'in *Atatürk'le Yazışmalar* (Correspondances Avec Atatürk), Tevfik Bıyıklıoğlu'nun *Trakya'da Milli Mücadele*, Utkan Kocaturk'ün *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi* çalışmaları bilgi vermektedir.

¹⁶ Âlim Kahraman, "Yahya Kemal'in 1921'deki Sofya Seyahati ve Yayınlanan İlk Eseri", *Yedi İklim*, no: 72, Mart 1996,

¹⁷ Falih Rıfki Atay, "Pazar Konuşması-Nâzım Hikmet", *Dünya*, 2 Mayıs 1965, s.2.

¹⁸ Yakup Kadri, çağrı üzerine Anadolu'ya geçen yazarlardandır. Bugünlerde, Çankırı'da karşılaştığı edebiyat meraklısı bir genç subay kendisine, Yahya Kemal'in ne zaman geleceğini sormuştur. Karaosmanoğlu, *Vatan Yolunda*, s.119.

atmosferin oluşturulmasına ve mücadelenin haklılığına fikrî üstünlük kazandırmada yazılarıyla katkılarını bildiğimiz Yahya Kemal için bu ölçüde bir iddia zayıf kalır. Yine Falih Rıfki'nın düşmandan korkup ülkeyi terk ettiği doğru kabul edilecek olursa, Yahya Kemal'in 1921 sonbaharında değil, düşmanın memleketten tamamen çıkarılmasından sonra dönmesi gerekirdi. Ayrıca Falih Rıfki'nın bu ithamını, şairin ölümünden sonra kaleme aldığı bir yazıda yöneltmesi, muhatabın cevabını imkânsız kıldığı için doğruluğu noktasında zihinlerde şüphe oluşturan bir diğer husustur. Falih Rıfki'nın yazmadan evvel bu iddiaları ne derece etrafına dillendirdiği ve Yahya Kemal'in tepkisinin olup olmadığı ise meseleyi aydınlatacak yeterlilikte bilinmez.¹⁹ Dolayısıyla Falih Rıfki'nın bu sözlerini siyasî ya da kişisel bir ihtirasın tezahürü saymak gerekir.

Yahya Kemal'in Bulgaristan seyahatine dair bir başka bilgi, bu yazımıza konu teşkil eden bir gazete haberidir. Bu haber, dönemin yayın organlarından *Vakit*'in 28 Eylül 1921 tarihli nüshasında, Atina mahreçli bir haber olarak *Şark*²⁰ adlı neşriyattan iktibas şeklinde yer almıştır. İçeriği, seyahati Ankara bağlantılı görülenleri doğrulamaktadır. Ayrıca Yahya Kemal'in Bulgaristan günlerini Ankara irtibatlı görmeyi olaydan çok sonra değil, daha seyahat sürecinde gündeme getirmesi itibarıyla önemlidir. Gazetede yayımlanan kısa habere göre Yahya Kemal, Ankara hükûmeti tarafından Sofya'ya "memuriyet-i mahsusa" ile yani özel bir görevle gönderilmiştir. Bu görevin M. Necmettin Deliorman'ın işaret ettiği gibi Ankara hükûmetinin Yunanistan'a karşı Bulgaristan ile işbirliği arayışı çerçevesinde düşünülmesi gerekir. Bu durum gazete sayfalarına "Ankara, Yahya Kemal Bey'i Sofya'ya göndermiştir. Yahya Kemal Bey, Bulgar hükûmeti nezdinde bir memuriyet-i mahsusa ile muvazzaftır."²¹ cümleleriyle yansımıştır.

Yahya Kemal'in, *Vakit* gazetesinde yayımlanan bu haberi müteakip hafta içinde Türkiye'ye döndüğü 5 Teşrinisani (Ekim) 1921 tarihli *Dergâh* mecmuasında yayımlanan yazısından anlaşılmaktadır. Yurda döndükten sonra yazdığı ilk yazının "Balkan'a Seyahat" başlığı taşıması bunun açık delilidir. Hem Yahya Kemal'in bu yazıda Bulgaristan seyahati sırasında Bulgar meclisine yaptığı ziyaretlerden söz etmesi hem de o günlerde Ankara idaresinin Bulgar hükûmetiyle temasa geçmesinin tarihî bir gerçeklik oluşu yukarıda alıntıladığımız haber metnini doğrular yönde, kendisine Ankara hükûmeti tarafından verilen görevle alakalı orada bulunduğunu akla getirir. Gerçi Yahya Kemal bu ziyaretlerde yaptığı görüşmeler hakkında geniş bilgi vermemektedir. Bununla birlikte Falih Rıfki'nın dediği gibi "Ankara hükûmetinin gönderdiği parayla Ankara'ya gitmeyi de Bulgaristan'a kaçan"

¹⁹ Mina Urgan hatıralarında, Mustafa Kemal'le görüşmesinde Yahya Kemal'in paşanın ayaklarına kapandığını üvey babası Falih Rıfki'dan duyduğunu söylemiştir. Ancak bu anekdotta, Bulgaristan gezisine dair bir açıklama yoktur. Mina Urgan, *Bir Dinazor'un Anıları*, YKY, İstanbul, 2006, s.212. Taha Toros da Yahya Kemal'in Bursa'da Mustafa Kemal'i ziyaretindeki düşme hadisesini Falih Rıfki'nın, Millî Mücadele yıllarında Ankara'ya gelmemesinden ötürü af dilemeye bağladığını ve bunu her yerde anlattığını söyler. Ancak bunun yeri ve zamanı konusunda açık bir bilgi vermez. Taha Toros, *Türk Edebiyatında Altı Renkli Portre*, İSİS, İstanbul, 1998, s.142.

²⁰ Bu gazetenin, o yıllarda İzmir'de çıkan *Şark* gazetesi olma ihtimali kuvvetlidir. Arşivlerde gazete koleksiyonunun eksikliği yüzünden, habere kaynaklık edip etmediğini teyit imkânı olamamıştır. Ancak, gazetenin sair sayılarının sayfalarında Atina mahreçli haberlere yer vermesi, tahminimizi kuvvetlendirmektedir.

²¹ "Yahya Kemal Bey", *Vakit*, 28 Eylül 1921, s.3.

birisinin Bulgar resmî makamlarıyla görüşmeler yapmaması, en azından göz önünde bulunmaması gerekirdi. Hâlbuki böyle bir şey yoktur. Üstelik *Vakit* gazetesinde yayımlanan böylesine önemli bir haberin Ankara hükûmeti tarafından tektzip edilmemesi şairin, Bulgaristan'daki vazifesini doğrulayan ve Falih Rıfki'nın iddialarını zayıflatan bir başka gelişme olarak görülmelidir. Bütün bunlara izafeten seyahate ilişkin şöyle bir neticeye varılabilir. Öncelikle Falih Rıfki'nın, seyahate ilişkin iddiası mantıkî açıdan mesnetsizdir. Hatta teztirat kabilindedir. M. Necmettin Deliorman'ın tanıklığından ve *Vakit* gazetesindeki habere hareketle Yahya Kemal'in Sofya'ya, Ankara tarafından gönderildiği akla yatkın bir değerlendirme olmakla birlikte, en azından orada bulunduğu müddetçe Millî Mücadele'nin tam da öngördüğü çalışmalar içinde olduğunu söylemek isabetlidir.

SONUÇ

Yahya Kemal'in Millî Mücadele içindeki konumuna dair bilgiler içeren bu iki belge dikkate alındığında şairin, Millî Mücadele'ye en başından itibaren inandığı gözlenmektedir. Ayrıca bu inanç, sadece bir duyumsama olarak kalmamıştır. Düşünceleri ile hissiyatı, söylem ve eylemlerini belirlemiş; Anadolu'ya geçmemiş olsa da dışarıdaki faaliyetleriyle oradaki mücadeleye önemli katkılar vermiştir.

KAYNAKÇA

- ATAY, Falih Rıfki, "Pazar Konuşması-Nâzım Hikmet", *Dünya*, 2 Mayıs 1965, s.2.
 AYZAZOĞLU, Beşir, *Yahya Kemal-Eve Dönen Adam*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2008.
 BANARLI, Nihad Sami, *Yahya Kemal'in Hatıraları*, Yahya Kemal Ens. Neş. Yay.2, İst 1960.
 BİRİNCİ, Necat, "Yahya Kemal'in Yazılarında Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal Paşa", *Edebiyatımız Üzerine İncelemeler*, İstanbul, Kitabevi Yay., 2000.
 ÇORUK, Ali Şükrü, "Mütareke ve Millî Mücadele'de Yahya Kemal", *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası V*, Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul 2008.
 DELİORMAN, M. Necmettin, "Yahya Kemal'e Dair Hatıralar", *Her Gün*, 14 Kasım 1958.
 DELİORMAN, M.N., "Büyük Şair Yahya Kemal Sofya'da", *Türk Edebiyatı*, Temmuz 1972.
 KAHRAMAN, Âlim, *Büyük Göçmen Kuş-Yahya Kemal Beyatlı*, Büyüyenay Yay., İstanbul 2013
 KAHRAMAN, ÂLİM, Yahya Kemal'in 1921'deki Sofya Seyahati ve Yayımlanan İlk Eseri", *Yedi İklim*, no:72, 1996
 KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, 3. bs., İletişim, İst. 2003.
 KARAOSMANOĞLU, Y. Kadri, *Vatan Yolunda*, 5.bs., İletişim Yay., İstanbul 1986.
 Ruşen Eşref, "Anadolu'da Yakup Kadri Bey'le Mülakat", *Dergâh*, nr:17,29 K.evvel 1337,s.65-68.
 SARAÇOĞLU, Cemalettin, "Gazeteci ve Siyasi Yazar Yahya Kemal", *20.Asır*, İst, 5Aralık 1958.
 TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Yahya Kemal*, 5. bs., Dergâh Yay., İstanbul 2005.
 TOROS, Taha, *Türk Edebiyatında Altı Renkli Portre*, İSİS, İstanbul, 1998.
 URGAN, Mina, *Bir Dinazor'un Anıları*, YKY, İstanbul, 2006.
 UYSAL, Sermet Sami, *Her Yönüyle Yahya Kemal*, Toroslu Kitaplığı, İstanbul, 2004.
 UYSAL, Sermet Sami, *Yahya Kemal'le Sohbetler*, Kitap Yay., İstanbul 1959.
 Yahya Kemal, *Çocukluğum Gençliğim Siyasî ve Edebî Hatıralarım*, 4bs., İst. Fetih C.Y., İst.1999.
 Yahya Kemal, *Şiirleri ve Edebî Portreler*, YKY, İstanbul 2006.
 Yakup Kadri, "Bir İçtima Münasebetiyle" *İkdam*, 27 Mart 1337 (1921).
 YETİŞ, Kâzım, *Yahya Kemal Hayatı I*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 2006.
 "Yahya Kemal Bey", *Vakit*, 28 Eylül 1921